
PROVINCIE DRENTHE

JONGERE BOUWKUNST EN STEDEBOUW 1850-1940
MIP/DRENTHE

GEMEENTEBESCHRIJVING ROLDE

GEWIJZIGD EXEMPLAAR

DIT EXEMPLAAR WORDT NIET UITGELEEND !!

NOVEMBER 1989

1. INLEIDING

De gemeente Rolde maakt deel uit van het inventarisatiegebied "Drents Plateau" en omvat naast het hoofddorp Rolde de nederzettingen Amen, Balloo, Deurze, Ekehaar, Eldersloo, Eleveld, Geelbroek, Grollo, Marwijksoord, Nooitgedacht, Nijlande, Papenvoort, Schoonlo en Vredenheim. Het grondgebied wordt begrensd door in het noorden de gemeente Vries, in het noordoosten de gemeente Anloo, in het oosten de gemeenten Gieten, Gasselte en Borger, in het zuidoosten de gemeente Sleen, in het zuidwesten de gemeente Westerbork en in het westen de gemeenten Beilen en Assen. De huidige omvang van de gemeente bedraagt 10.500 hectare. Het inwonertal vertoont sinds 1850 het volgende verloop: 1850-1.439, 1900-1.881, 1940-3.562, 1988-6.030.

2. FYSISCH GESTELDHEID

Rolde wordt gekenmerkt door een ligging centraal op het Drents Plateau. Gedurende de laatste ijstijd (Weichselien) kwam vrijwel het gehele grondgebied van de huidige gemeente onder een dekzandpakket van wisselende dikte te liggen. Naar alle waarschijnlijkheid bleven alleen de in het grondmorene (keileem)terras uitgesleten beekdalen geheel of gedeeltelijk vrij van bedekking. In dit dekzandlandschap tekende zich, als onderdeel van de vanaf Sleen via Schoonlo, Grollo, Rolde, Loon, Vries en Bunne naar Peize lopende "Rolderrug", één grotere zuidoost-noordwest gerichte terreinrug af. Daarnaast werden in het zandgebied aan weerszijden van deze rug - temidden van de beekdalpatronen van het Andersche- en Rolderdiep, het Amer-, Deurzer- en Loonerdiep - alsmede enkele vertakkingen (de ruimsloten) daarvan, afwisselend tal van kleinere ruggen, heuvels, welvingen en glooiingen aangetroffen.

De zandgronden in de gemeente behoren bodemkundig overwegend tot de hoge, middelhoge en in geringere mate ook lage podzolgronden. In het zuidoosten - het Grolloër- en Schoonloërveld - hebben ingrijpende ontginningsactiviteiten uiteindelijk geleid tot de niet-bodemkundige klassificatie: "Complex door de mens verstoorte gronden waarvan het oorspronkelijke bodemprofiel onbekend is". Bij de Iberenplas, de Moere, De Dennen, het recreatieterrein de Berenkuil en op het Ruigen Balloërveld zijn de hoofdzakelijk arm tot zeer arme hogere zanden gedurende de laatste eeuwen plaatselijk in verstuuving overgegaan. Deze stuifzanden zijn thans veelal door bebossing echter weer vastgelegd. De tijdens de warmere periode van het Holoceen met moerasveen opgevulde beekdalen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van venige beekdalgronden. Ook in de talrijke dobben (pingoruïnes), die over de gehele gemeente verspreid liggen, trad ten gevolge van waterstagnatie in sterke mate veenvorming op. Recente turfwinningen hebben deze delen van de gemeente veelal tot fraaie waterplassen gemaakt.

Het grondgebied van Rolde helt globaal gezien vanaf de "Rolderrug" naar de beekdalen en, overeenkomstig het licht hellende verloop van het Drents Plateau, in noordwestelijke richting af. De hoogte varieert van circa 22 meter + NAP in het zuidoosten (nabij Schoonlo) tot circa 6 meter + NAP in het noordwesten (aan het Loonerdiep). De hoofdafwatering geschiedt in noordelijke richting via het Andersche- en Rolderdiep en het Amer-, Deurzer- en Loonerdiep. Hoewel de waterhuishouding in het verleden zeker te wensen over heeft gelaten, kent Rolde pas sinds de oprichting van het overkoepelende waterschap Drentsche Aa een waterschapsverband.

3. ONTGINNINGEN EN GRONDGEBRUIK

De vroegste ontginningen in het eertijds dicht beboste Rolde dateren waarschijnlijk uit de vroege Middeleeuwen en vonden plaats vanuit de op de hogere zandgronden gesitueerde esdorpen en -gehuchten. Karakteristiek voor het Drents zandgebied richtte men zich vanouds op het overgangsgebied tussen de laaggelegen beken en de hogere veldgronden, met name die plaats waar de combinatie van een gunstige waterhuishouding, goede bemestingsmogelijkheden en een zo hoog mogelijke bodemvruchtbaarheid de meest geschikte plek voor het bedrijven van landbouw vormde. De groenlanden bevonden zich, enkele nabij de nederzettingen gelegen perceeltjes weiland daargelaten, in de beekdalen van het Andersche- en Rolderdiep, het Amer-, Deurzer- en Loonerdiep, alsmede enige vertakkingen (de ruimsloten) daarvan. De akkerbouw concentreerde zich volledig op de essen. Deze open akkercomplexen vertoonden rond het midden van de vorige eeuw qua omvang een sterke variatie. Behorend tot wat waarschijnlijk de oudste esdorpen in de gemeente zijn, waren de essen op de "Rolderrug" relatief groot, terwijl in het door beken sterk gelede westen van Rolde aanzienlijk kleinere en soms per nederzetting ook meerdere van deze bouwlandcomplexen werden aangetroffen.

Naast de ontginningen van het esdorpenlandschap ontstond, zij het op veel kleinere schaal, eveneens vroeg de ontginning van het bij Deurze gelegen goed Kamps; een voormalige hof van de abdij Maria in Campis te Assen, die in de 13e eeuw tijdens de verhuizing vanuit Coevorden mogelijk enige tijd als klooster heeft gediend. De boerderij Kamps werd zelf in de eerste helft van de 17e eeuw gebouwd en had zijn eigen drie-eenheid bouwland/grasland/heide.

Hoewel recentelijker tevens enkele individuele ontginningen op het Balloër- en het Rolderveld plaatsvonden, bestond het grootste deel van de gemeente omstreeks het midden van de vorige eeuw nog uit woeste gronden. Heidevelden, venen en stuifzanden maakten destijds ruim drie kwart van de totale gemeente uit. Het bosareaal was slechts van geringe omvang en concentreerde zich voornamelijk aan de rand van de essen, bij de hoeve Kamps en in de westelijke beekdalen, waar enkele broekbosrestanten werden aangetroffen.

Het grondgebruik in de gemeente Rolde was rond 1850 puur op de landbouw gericht. De oppervlakteverhouding grasland:bouwland (1832-1.616 hectare: 786 hectare) lag enigszins onder het gemiddelde voor de provincie, doch kwam goed overeen met die van andere zandgemeenten. Op basis hiervan en het overwegend voorkomen van het gemengde of étagebedrijf werd Rolde in de laatste helft van de vorige eeuw door de landbouwcommissie opgevoerd als typegemeente voor het centrale Drentse zandgebied.

Ondanks de hausse van verdelingen van gemeenschappelijke gronden die met de markescheiding op gang kwam, vonden er in Rolde gedurende de periode 1850-1900 toch slechts in geringe mate nieuwe ontginningen plaats. Niet alleen vormde de hoeveelheid beschikbare mest een beperkende factor, ook was de manier waarop de woeste gronden (op papier) verdeeld werden zeer nadelig. De Roldertoren werd hierbij namelijk als baken genomen, hetgeen het ontstaan van een patroon met zeer smalle, langwerpige, taps toelopende kavels tot gevolg had. Bevorderlijk voor een rendabele bedrijfsvoering was dit niet. In totaal werd het landbouwareaal tussen 1832 en 1900 dan ook met slechts ongeveer 120 hectare uitgebreid.

Meer dan 70% van de gemeente bestond rond de eeuwwisseling nog uit woeste gronden. Hoewel een deel van de stuifzanden in de gemeente bebost werd, bleef het bosaandeel gedurende de periode 1850-1900, mede dankzij het verdwijnen van beplanting elders, laag. Met in 1900 ongeveer 2% aan bos werd de gemeente landschappelijk in de eerste plaats gekenmerkt door een zeer grote openheid.

Daar het areaal grasland tussen 1850 en 1900 enigszins afnam, kan in feite gesteld worden dat de ontginningen in deze periode volledig ten goede kwamen aan de uitbreiding van het bouwlandareaal. De oppervlakteverhouding grasland:bouwland (1900-1.554 hectare: 970 hectare) vertoonde hierdoor ten opzichte van 1850 een lichte daling; een teken dat de akkerbouw als pijler van het gemengde bedrijf verder werd verstevigd. Zowel de rundveedichtheid (= aantal runderen per 100 hectare landbouwgrond) als de rundveebezetting (= aantal runderen per bedrijf) verschilden in 1900 maar weinig van het gemiddelde voor de provincie. Ook binnen het Zandgebied, de regio waartoe Rolde op basis van het rond 1850 domineren van het gemengde of étagebedrijf volgens de nieuwe landbouwindeling van 1910 wordt gerekend, weken deze cijfers weinig van het gemiddelde af. De varkensdichtheid daarentegen lag duidelijk onder zowel het provinciaal als het regionaal gemiddelde. Een verschijnsel dat waarschijnlijk samenhang met het relatief lage aantal keuters dat de gemeente telde. Minder dan 44% van alle bedrijven in Rolde tegen 52% gemiddeld voor heel Drenthe viel destijds in de klasse 1-5 hectare. En het waren juist deze kleine bedrijfjes die rond de eeuwwisseling hun bestaansrecht in belangrijke mate aan de varkenshouderij ontleenden.

Met het algemeen verbreid geraken van het kunstmestgebruik en de verbetering van landbouwkundige technieken en cultuurtechnische mogelijkheden werden tussen 1900 en 1940 alsnog op grote schaal woeste gronden ontgonnen. Hierbij ontstond tussen de esdorpen en de groenlanden een overwegend onregelmatig ingericht ontginningslandschap. In deze periode bleven echter ook tal van kleine en grotere restanten heide onaangetast liggen. Het meest opvallend was in deze het Balloërveld, waarvan maar liefst 367 hectare in ongerepte staat bleef. Oorzaak hiervoor was de ingebruikneming van deze gronden als militair oefenterrein in 1918. Verder bleven ondermeer Kampsheide en delen van het Amer-, Grolloër-, Rolder- en Schoonloërveld onaangeroerd. Het ten zuidwesten van Rolde gelegen gebied van het Ekehaarder- en Nijlanderveld was in 1940 wel vrijwel geheel in cultuur gebracht. Over de gehele gemeente verspreid werden destijds ook nog tal van onontgonnen veentjes aangetroffen.

De uitbreiding van het landbouwareaal kwam in de jaren 1900-1940 zowel ten goede aan de akkerbouw als aan de veeteelt. Wat betreft de agrarische bedrijfsvoering valt op dat de rundveehouderij duidelijk aan betekenis won in deze periode.

Rundveedichtheid en -bezetting namen ten gevolge van intensivering en schaalvergroting aanzienlijk toe. Ook de gemiddelde bedrijfsgratie vertoonde enige stijging.

Kwamen de nieuwe ontginningen tijdens de periode 1900-1940 aanvankelijk in hoofdzaak ten goede aan de uitbreiding van het landbouwareaal, met de verslechterende conjunctuur vonden vanaf de jaren '20 in toenemende mate ook ontginningen ten behoeve van de bosbouw plaats. Ten einde werkgelegenheid te scheppen kocht de staat destijds in de zuidelijke helft van de gemeente namelijk aanzienlijke oppervlakten heide aan, om deze in werkverschaffingsverband te laten ontginnen. Nadien zou Staatsbosbeheer zorg dragen voor de bebossing van het merendeel van deze ontginningen.

Dankzij de komst van de Staatsbossen alsmede de aanleg van het wandelbos op het Ruige Veld en plaatselijk de bebossing van woeste gronden elders, breidde het bosareaal van de gemeente enorm uit. Met name het zuiden van de gemeente kreeg hierdoor landschappelijk gezien in relatief korte tijd een geheel nieuw karakter: van een sterk open naar een gesloten landschap. In totaal maakten bossen en woeste gronden rond 1940 ruim een kwart van de gemeente uit

4. INFRASTRUCTUUR

De fysische gesteldheid is van grote invloed geweest op de ontwikkeling van het wegennet in de gemeente Rolde. Met in het oosten en westen minder begaanbare gronden liep de hoofdverkeersas van Drenthe, de noord-zuidverbinding Groningen-Coevorden, vroeger over de "Rolderrug". Aan deze route, die reeds in de Middeleeuwen van betekenis was, herinnert thans nog een omvangrijk patroon van lange diepe (wagen)sporen dat zich ongeveer noord-zuid verlopend over het Balloërveld slingert. Een andere belangrijke doorgaande route was reeds vroeg de oost-west lopende verbinding Gieten-Rolde-Assen. Gelegen op het kruispunt van genoemde wegen, bezat het hoofddorp Rolde in het verleden verkeersgeografisch gezien een ideale ligging. Lange tijd bleef de noord-zuid verbinding de belangrijkste route. Met de geleidelijke omzwaai van het hoofdverkeer naar de route Groningen-Assen-Meppel en de versteviging van Assen als bestuurscentrum nam het verkeer over de oude postweg na verloop van tijd echter af en werd de oost-westverbinding steeds belangrijker. Als zijnde belangrijk voor de positie van Drenthe als doorvoergebied (verbinding met de Groninger Veenkoloniën) was het ook laatst genoemde weg die als zijtak van de Rijksweg Groningen-Meppel in 1841-1848 als eerste in de gemeente verhard werd. Bovendien gold de wegverbinding Assen-Rolde-Gieten-Bareveld als eerste provinciale weg van Drenthe

Afgezien van de provinciale weg telde het wegennet van Rolde in 1850 louter zandwegen. Het stelsel van doorgaande wegen zoals dat in de loop der eeuwen tot ontwikkeling was gekomen, werd destijds gekenmerkt door een overwegend noord-zuidverloop. Vanaf Rolde liepen in noordelijke richting wegen naar Gasteren, Loon en Taarlo, terwijl in min of meer zuidelijke richting Borger, Elp, Hooghalen (Beilen), Sleen, Westerbork, Zweeloo en Zwiggelte bereikt konden worden. Oost-westverbindingen van bovenlocale betekenis kwamen - afgezien van de weg Assen-Rolde-Gieten - slechts in geringe mate voor: Grollo-Borger en Schoonlo-Westdorp.

Naast deze wegen kende Rolde in het midden van de vorige eeuw tevens een netwerk van zandpaden die de dorpen en gehuchten onderling en met de landbouwgronden verbonden. De dichtheid van het algehele wegennet was het hoogst rondom Rolde en het laagst in het zuiden en vooral zuidoosten van de gemeente.

Tijdens de tweede helft van de vorige eeuw veranderde er infrastructuur gezien vrijwel niets in Rolde. De enige wegverharding betrof in deze periode de door het uiterste noorden van het Balloërveld lopende verbinding Assen-Loon-Annen. Een weg die voor de bereikbaarheid van de Rolder nederzettingen geen betekenis had. Bestratingen die wel een aanzienlijk verbetering van de bereikbaarheid met zich mee brachten waren in de loop van het begin van deze eeuw achtereenvolgens: Rolde-Schoonlo-Elp-Westerbork (1908), Deurze-Eleveld (1911/12), Peelo-Rolde-Hooghalen-Hijken (1915-1919), Schieven-Anreep-Ekehaar (1919-1921), Schoonlo-De Kiel (1921), Rolde-Borger (1922-1925), Borger-Westdorp-Schoonlo (1923/24) en Grollo-Amen (1922-1925). Met de realisatie van deze wegen konden alle nederzettingen binnen de gemeente over verharde wegen bereikt worden.

Door de hoge ligging van Rolde behoorde de aanleg van een kanaal nauwelijks tot de mogelijkheden om de bereikbaarheid van de gemeente te verbeteren. Wel opende de NV Noord-Ooster Lokaal Spoorweg (NOLS) in 1905 de spoorwegverbinding Assen-Stadskanaal. Deze lijn liep door de noordelijke helft van de gemeente en had tussen Rolde en Balloo een station. De eerste twintig jaar ging het de NOLS goed. Met name de landbouw profiteerde in Rolde van dit nieuwe vervoersmiddel. De boeren lieten met de trein veevoer en kunstmest aanvoeren. Tevens werkte de spoorlijn stimulerend op de aardappelteelt. Zo konden af en toe in de Drentsche en Asser Courant berichten worden aangetroffen over aardappelexport naar het Ruhrgebied. Ook vervulde de trein een belangrijke rol voor het personenvervoer. In de jaren dertig keerde echter het tij met als gevolg dat in 1939, afgezien van later nog een enkel incidenteel ritje, de lijn voor reizigers werd gesloten. Wel bleef de lijn nog tot in het begin van de jaren zeventig in gebruik voor goederenvervoer.

Naast de trein kende Rolde in het begin van deze eeuw in de tram nog een ander nieuw vervoersmiddel. De EDS (Eerste Drentsche Stoomtram Mij.) lijn Assen-Coevorden deed binnen de gemeente de nederzettingen Eleveld, Ekehaar, Amen, Grollo, en Schoonlo aan. In de jaren twintig werd het reizigersvervoer geleidelijk overgenomen door de eerste autobussen. Wel bleef de tram nog enige tijd van betekenis voor het goederenvervoer. De laatste tram reed op 31 maart 1947.

5. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

Het grondgebied van de huidige gemeente Rolde kende al vroeg permanente bewoning. De bebouwing concentreerde zich vanouds in de op de hogere zandgronden gesitueerde esdorpen en -gehuchten. Het eerst ontstonden waarschijnlijk de thans door een relatief grotere omvang gekenmerkte nederzettingen op de "Rolderrug". Later werden van hieruit dan de in het westen van de gemeente gelegen kleinere nederzettingen bevolkt. Verspreide bebouwing kwam vóór 1850, afgezien van de boerderij Kamps en een enkele boerderijvestiging op het Balloërveld en het Rolderveld, in feite nergens voor.

Als hoofd- en en kerkdorp was Rolde omstreeks het midden van de vorige eeuw duidelijk het dichtstbevolkt. Binnen de dorpsstructuur namen de drie brinken en de brinkachtige ruimten een belangrijke plaats in. Temidden hiervan trof men de hoofdzakelijk uit boerderijen bestaande bebouwing aan langs: de Asserstraat, Gieterstraat, Grolloërstraat, Grote Brink, Hoofdstraat, Hunebedstraat (begin), Hornschesstraat, Middenstraat, Nijlandestraat, Schoolstraat (begin) en het Waardeel. De hoogste bebouwingsdichtheid werd bereikt aan de Hoofdstraat, waar in 1850 reeds sprake was van enige straatwandvorming. Aan de onbeplante Grote Brink bevonden zich een tweetal korenmolens. (De ene werd in 1863 vervangen door de nu nog aanwezige beltmolen, de andere brandde in 1919 af.)

Tussen 1850 en 1940 maakte Rolde vervolgens een sterke groei door. Het bestaande bebouwingspatroon werd aanzienlijk verdicht en er vond met name langs de diverse uitvalswegen uitbreiding plaats.

Het meest in het oog springend waren in deze de nieuwbouwactiviteiten langs de Asserstraat, de Nijlanderstraat, de Schoolstraat en de Stationsstraat, zoals het zuidelijk deel van de weg naar Balloo sinds de komst van de spoorlijn wordt genoemd. Andere uitvalswegen waarlangs eveneens, maar dan in geringere mate nieuwe bebouwing verrees waren: de Borgerderweg, de Gieterstraat, de Grolloërstraat en De Ziel. Tevens vond er uitbreiding plaats langs de niet doorgaande Esstraat en Kon. Wilhelminalaan (noordelijk deel). Het ontstaan van straatwanden aan onder andere de noordzijde van de Asserstraat, de Nijlanderstraat en de Stationsstraat verschafte het dorp een meer gesloten uiterlijk.

Ondanks het feit dat er in de loop van de periode 1850-1940 in toenemende mate niet-agrarische bebouwing in de vorm van woningen, villa's, bedrijfsgebouwen, winkels en andere voorzieningen in Rolde verrees, bleef het dorp toch in de eerste plaats een agrarische nederzetting.

Het op enige afstand ten noorden van Rolde gelegen esdorp Balloo bestond oorspronkelijk uit een zuidelijke en een noordelijke boerderijgroep met ieder een eigen brink. De karakteristieke ringvormige structuur kwam pas vrij laat tot stand. In 1850 tekende zich in het noorden duidelijk een zekere concentratie van aan de brink gelegen boerderijen af, terwijl de boerderijenbebouwing aan de zuidoostzijde van het dorp van een lage dichtheid was. De weg aan de zuidkant van de ring ontbrak nog geheel. Naast de bebouwing van de ring werd er tevens bebouwing aangetroffen langs de weg naar Gasteren (Balloërveld).

Tussen 1850 en 1940 maakte Balloo zowel ruimtelijk als qua karakter geen noemenswaardige wijzigingen door. Het bestaande bebouwingspatroon werd verdicht, waarbij de ringvormige structuur van de nederzetting verstrekt werd door voltooiing van de zuidelijke weg. Ondanks de komst van onder meer een café annex winkel (1913) en een winkel (1933), bleef het sterk agrarische karakter van Balloo gehandhaafd. In 1898 werd in samenwerking met de boeren van Nijlande en Eldersloo een handkracht fabriekje voor zuivelproductie opgericht. In 1913 werd deze onderneming echter reeds weer opgeheven, waarmee sloop van het gebouw volgde.

De boerderijen van het esdorp Grollo waren in 1850 gesitueerd aan: de Amerweg, de Hoofdstraat, de Middenstreek, het Oostereind, De Pol (toen nog geen weg aanwezig), de Rolderstraat, de Schoolstraat en de Zuiderstraat. Gedurende de periode 1850-1940 was er sprake van een aanzienlijke toename van de bebouwing. Daar bij de uitbreidingen hoofdzakelijk werd voortgeborduurd op het bestaande bebouwingspatroon bleef de ruimtelijke structuur van Grollo nagenoeg onveranderd. Het meest opvallend waren de verdichting langs de Hoofdstraat en de Amerweg, alsmede het opstrekken van de bebouwing van het Oostereind.

Naast uitbreiding van de bebouwing diende zich tevens op relatief grote schaal vervanging van oude bebouwing door nieuwbouw aan. Zo werden bij voorbeeld in 1915 bij een grote brand een groot aantal boerderijen aan de Amerweg, de Hoofdstraat en het Oostereind vernield. Alleen de huizen die verder terug stonden bleven gespaard. Waar het de Hoofdstraat betrof was dit behoud echter maar van tijdelijke aard: bij een tweede grote brand in 1922 ging de resterende oude bebouwing alsnog in vlammen op. Hoewel de nieuwbouw in de jaren 1850-1940 in toenemende mate ook bedrijfsgebouwen (onder andere een handkracht- en een stoomzuivelfabriek), winkels en andere voorzieningen ging omvatten, bleven toch vooral boerderijen het beeld van Grollo bepalen in deze periode.

Schoonlo, het meest zuidelijk gelegen esdorp van Rolde werd rond het midden van de vorige eeuw gekenmerkt door een min of meer rechtlijnige structuur. De bewoning concentreerde zich, een enkele afzijdig gelegen boerderij daargelaten, hoofdzakelijk op korte afstand aan weerszijden van de Hoofdstraat.

Tussen 1850 en 1940 deden zich geen wezenlijke veranderingen voor in deze ruimtelijke structuur. Het bestaande bebouwingspatroon werd slechts enigszins verdicht, waarbij bovendien het agrarisch karakter van het dorp gehandhaafd bleef.

De in het westen van de gemeente gelegen kleinere esnederzettingen Amen, Deurze, Ekehaar, Eleveld, Eldersloo en Nijlande waren in 1850 niet meer dan enkele boerderijen tellende gehuchten. Tussen 1850 en 1940 kregen alle te maken met een zekere mate van uitbreiding. In Deurze, Ekehaar, Eldersloo en Nijlande vond de nieuwbouw overwegend plaats aan weerszijden van de centraal gelegen doorgaande weg. De nederzettingen verkregen hierdoor in meer of minder sterke mate een lineaire structuur. In het geval van Nijlande zorgde het afbuigen van de weg voor een minder rechtlijnig patroon, terwijl aan de westzijde van Eldersloo afzijdig van de hoofdas eveneens enige nieuwbouw verrees.

Amen en Eleveld gaven een van bovengeschetst beeld afwijkende ontwikkeling te zien. Eerstgenoemde nederzetting breidde vanaf de oude kern in noordelijke richting langs de westzijde van de Houtesch uit, terwijl in zuidelijke richting de Walakker door bebouwing (in lage dichtheid) omsloten werd. Eleveld groeide tussen 1850 en 1940 slechts in geringe mate en werd in 1940 gekenmerkt door een min of meer rechthoekig bebouwingspatroon. Wel diende zich iets ten zuiden van het dorp nog aan weerszijden van de Geelbroekerweg de eerste bebouwing van de nieuwe nederzetting Geelbroek aan.

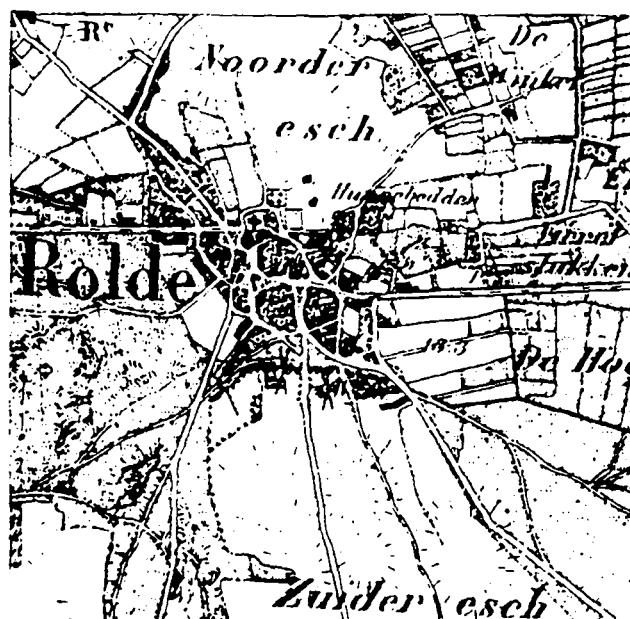
Was er rond het midden van de vorige eeuw van bebouwing buiten de nederzettingen nog vrijwel geen sprake, in 1940 werd op diverse plaatsen verspreide bebouwing aangetroffen. Hoewel onder meer ook bij Diepven op het Balloërveld en op de Rolder Noordsch boerderijen aanwezig waren, concentreerde de verspreide bebouwing zich toch vooral in het gebied ten zuiden en zuidoosten van Rolde: Borgerderweg (onder andere Papenvoort), Gieterstraat, Grolloërstraat (onder andere Marwijksoord), Kaassteenweg, Stroetenweg, De Ziel. Bij Grollo diende zich in de eerste decennia van deze eeuw de bebouwing van Vredenheim aan. Het was de heer Lils, reder uit Rotterdam en eigenaar van een terrein dat zich uitstreekte van de huidige ingang van De Berenkuil tot ver achter Vredenheim, die hier in 1910 begon met de stichting van een aantal boerderijen. De eerste vier werden alle van het opschrift Vredenheim voorzien.

jt/coll.

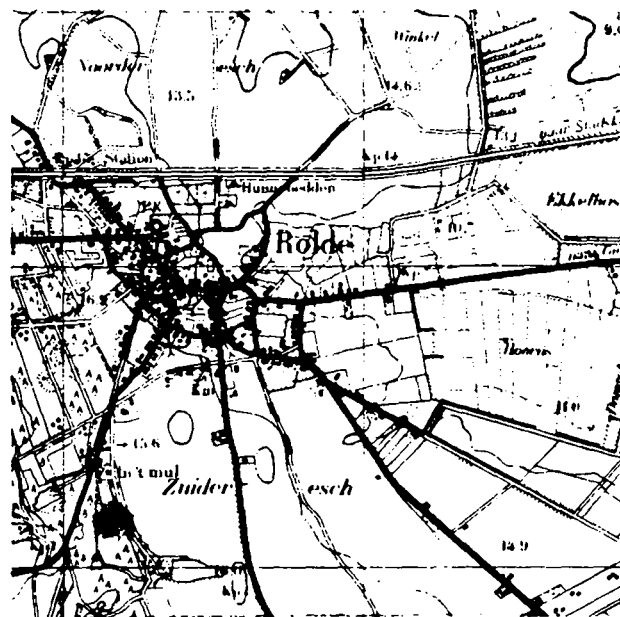
RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN 1850-1988

Gemeente: Rolde

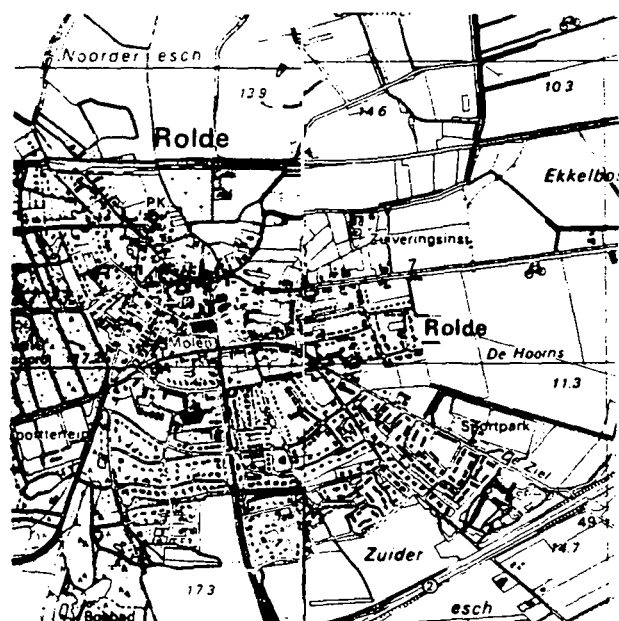
Kern: Rolde

ca. 1850

ca. 1920-1930

ca. 1985-1988

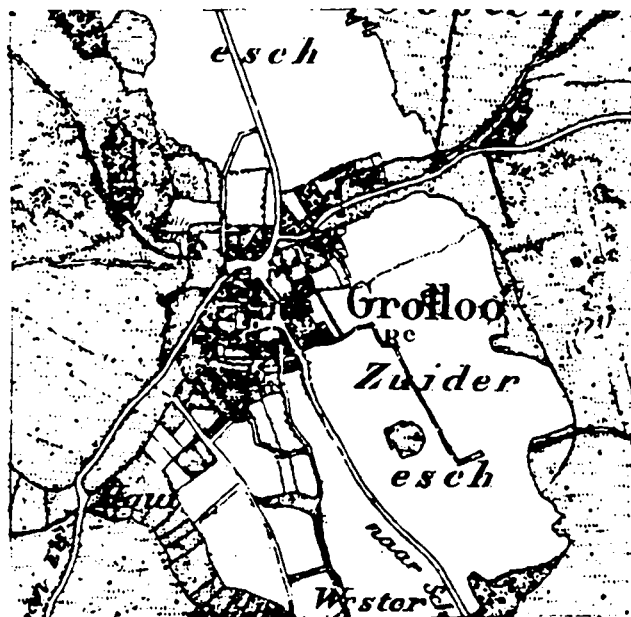
Type nederzetting: Esdorp

Schaal 1:25.000

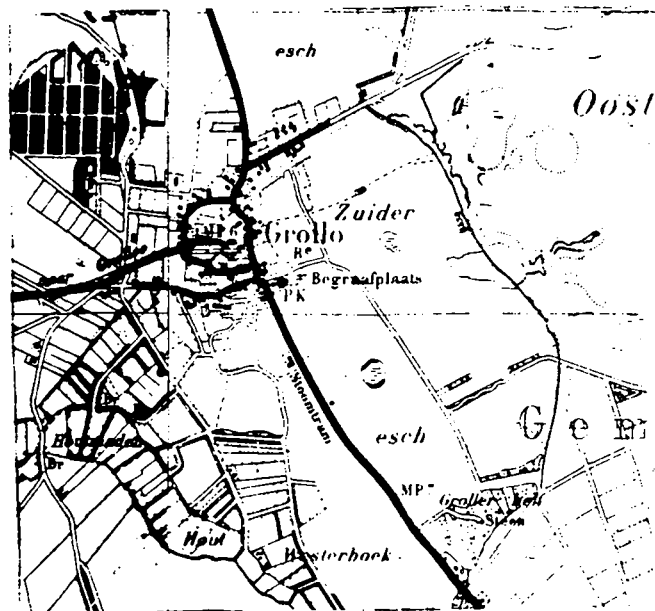
RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN 1850-1988

Gemeente: Rolde

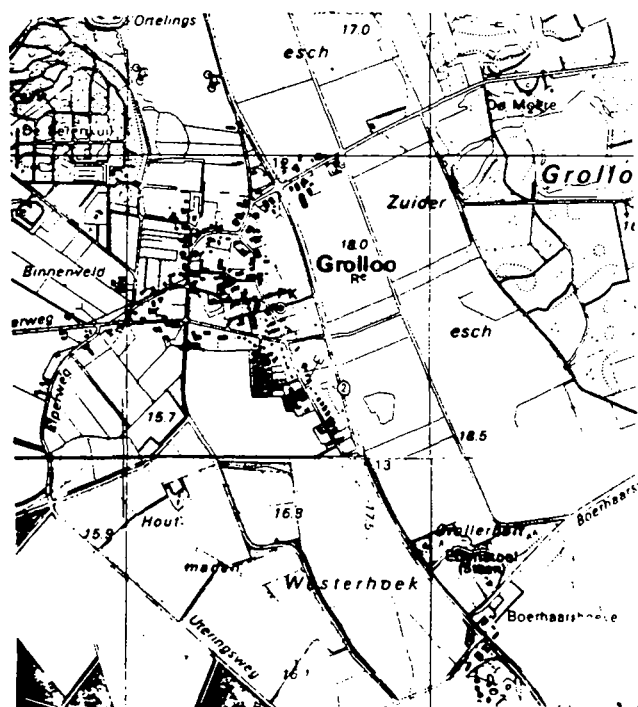
Kern: Grollo

ca. 1850

ca. 1920-1930

ca. 1985-1988

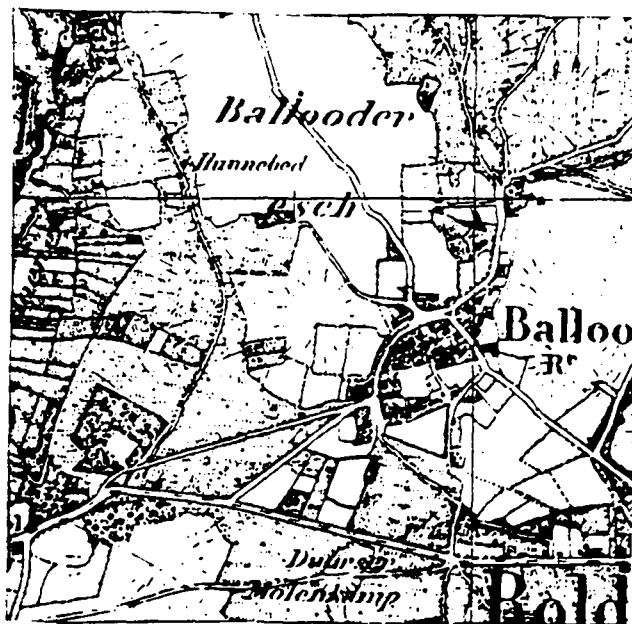
Type nederzetting: Esdorp

Schaal 1:25.000

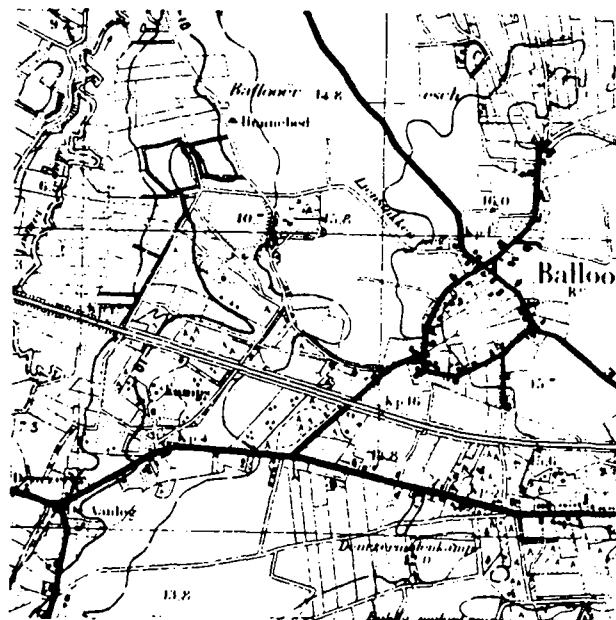
RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN 1850-1988

Gemeente: Rolde

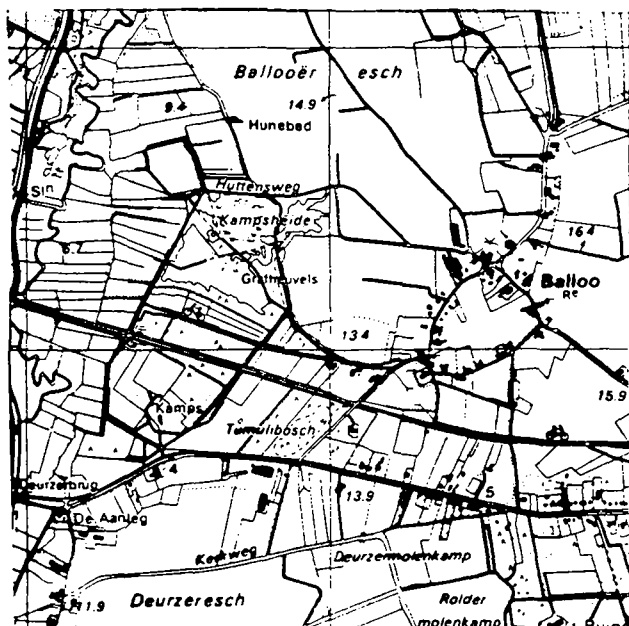
Kern: Balloo

ca. 1850

ca. 1920-1930

ca. 1985-1988

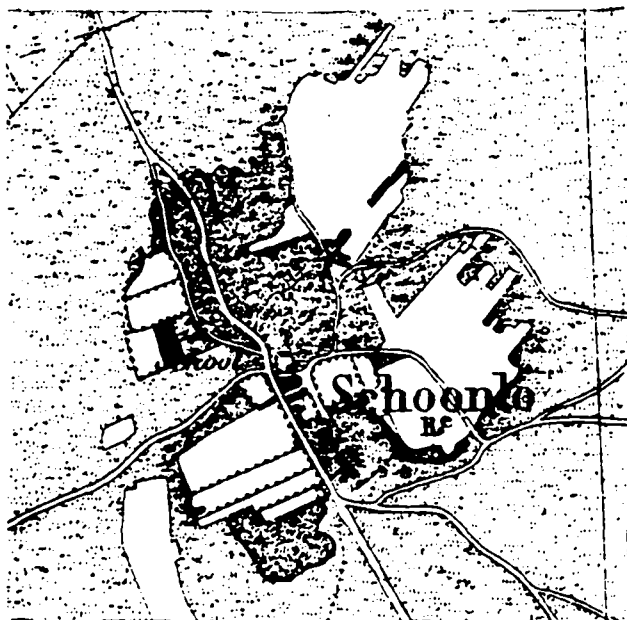
Type nederzetting: Esdorp

Schaal 1:25.000

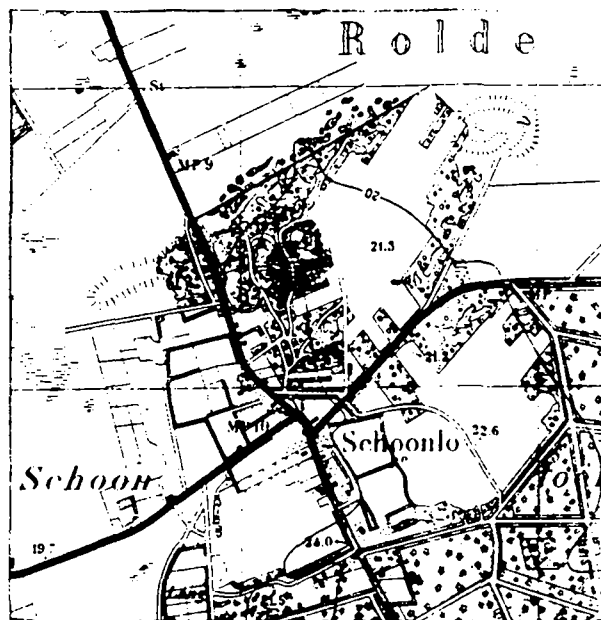
RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN 1850-1988

Gemeente: Rolde

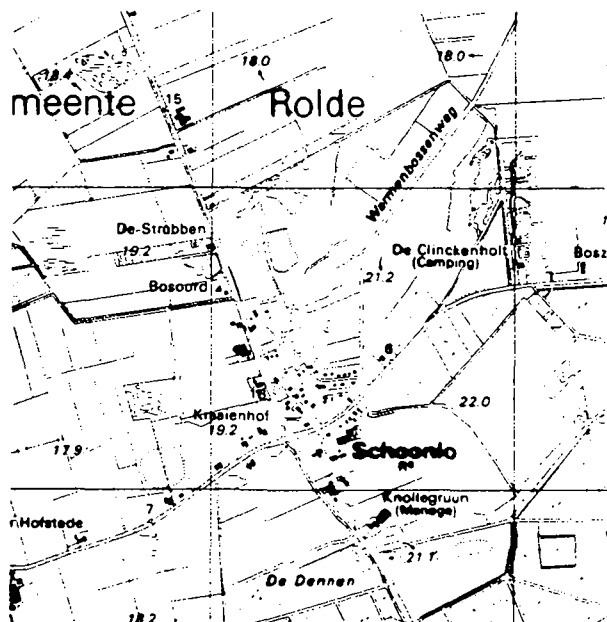
Kern: Schoonlo

ca. 1850

ca. 1920-1930

ca. 1985-1988

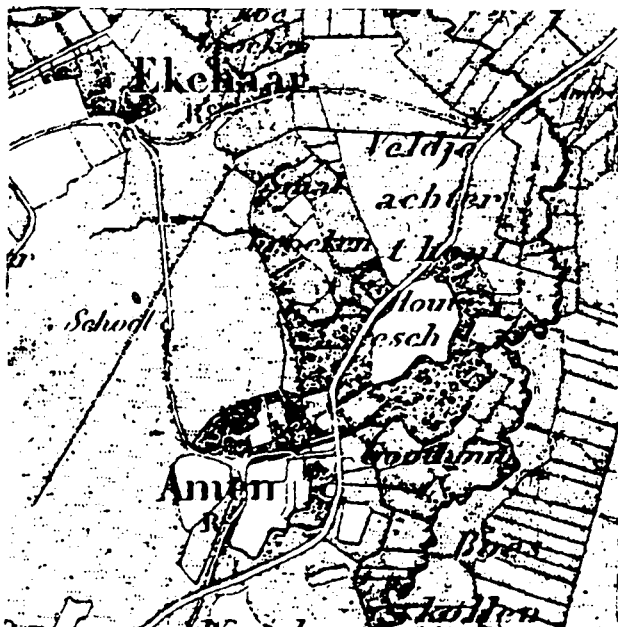
Type nederzetting: Esdorp

Schaal 1:25.000

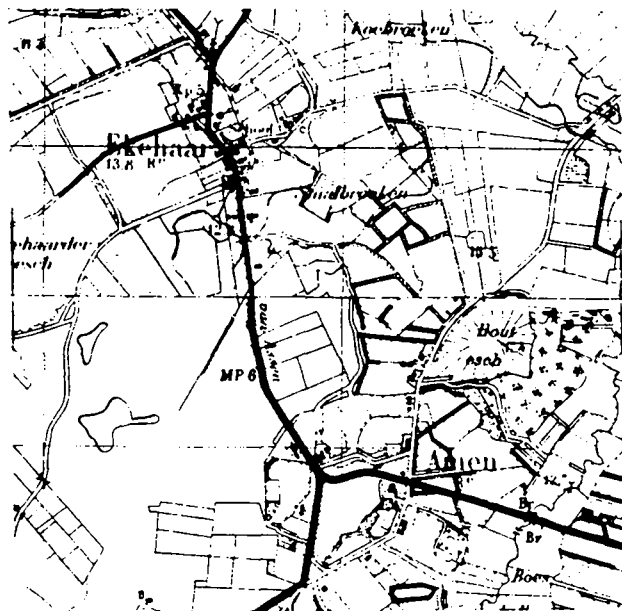
RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN 1850-1988

Gemeente: Rolde

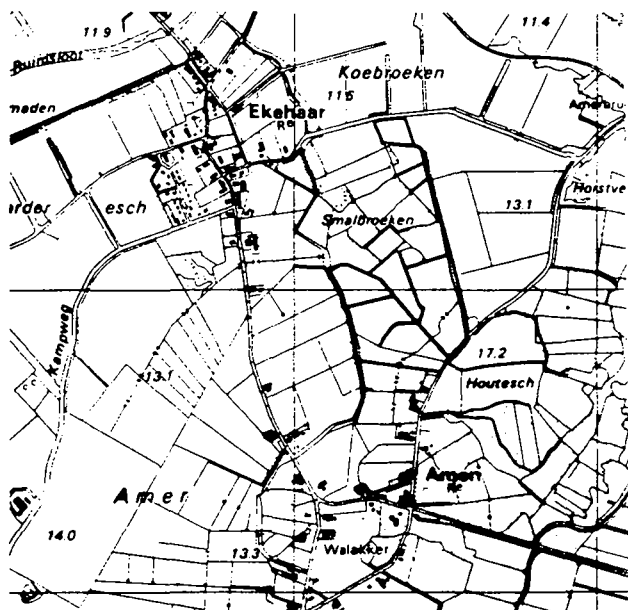
Kern: Ekehaar/Amen

ca. 1850

ca. 1920-1930

ca. 1985-1988

Type nederzetting: Esdorpen

Schaal 1:25.000